

Література і джерела

1. Соціально-педагогічна та психологічна робота з дітьми трудових мігрантів: Навч.-метод. посібник. [Текст] / К. Левченко, І. Трубавіна, І. Цушка / За ред. К. Б. Левченко, Трубавіної І.М., Цушка І.І. – К.: ФОП. «Купріянова», 2007. – 240с.
2. Трубавіна І.М. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю: Навчальний посібник [Текст] / І. Трубавіна – К.: ДЦССМ, 2003. – 132 с.
3. Соціальна робота в Україні: теорія та практика: посібник для підвищення кваліфікації працівників соціальних служб для молоді. 4-а частина [Текст] / А. Ходорчук // за ред. доц. А.Я.Ходорчук – К.: ДЦССМ, 2003. – 272 с.
4. Державний комітет статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.ukrstat.gov.ua>>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
5. Стан виконання Державної програми протидії торгівлі людьми на період до 2010 р. в Україні: результати моніторингу за 2007 - 2008 рр. [Текст] / К. Левченко // заг. ред. К.Б. Левченко.: Міжнарод. жіноч. правозахис. центр «Ла Страда-Україна»– К.: Україна, 2009. -72 с.
6. Мардахаев Л.В. Словник з соціальної педагогіки. [Текст] / Л. Мардахаев – М.: ACADEMIA, 2002.
7. Lesaffre D. Seimos vaidmuo vaiko socializacijos procese. [Text] / D.Lesaffre // Кн.: Vaikas visuomeneje ir jo socializacija. Kaunas: Vytauto Didziojo universiteto leidykla, 1998, p. 53-57.
8. Реан А.А. Соціальна педагогічна психологія. [Текст] / А. Реан, Я. Коломінський – СПб.: Питер, 1999.
9. Мудрик А.В. Соціалізація людини [Текст] / А.Мудрик – М.: ACADEMIA, 2006.
10. Міжеріков В.А. Психолого-педагогічний словник. [Текст] / В.Міжеріков – Ростов-на-Дону: Фенікс, 1998.
11. Leliugiene I. Socialinio pedagogo (darbuotojo) zinynas. [Text] / I. Leliugiene // Kaunas: Technologija, 2003.
12. Juodaityte A. Socializacija ir ugdymas vaikysteje. . [Text] / A. Juodaityte// Vilnius: Petro ofsetas, 2002.
13. Grigas R. Tautos likimas. [Text] / R. Grigas //Vilnius: Rosma, 1995.
14. Kvieskiene G. Socializacija ir vaiko gerove. [Text] / G. Kvieskiene //Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 2003.

В статтє раскрываються проблеми социализации детей трансграничных трудовых мигрантов в социологическом аспекте. В результате проведенного социологического исследования установлены особенности социализации детей трудовых мигрантов Закарпатской области. Обнаружен спектр жизненных трудностей детей трудовых мигрантов по разному влияет на их социализацию и адаптацию по сравнению с детьми из обычных (не дистантных) семей.

Ключевые слова: трудовая миграция, социализация, дистантного семья, социальное сиротство, жизненные трудности

The peculiarities of socialization labour migrants' children in sociological aspect have been considered in the article. As a result of sociological research the peculiarities of socialization of labour migrants' children of Transcarpathian region have been determined. The revealed spectrum of life difficulties of labour migrants' children influence on their socialization and adaptation in different ways in comparison with children of ordinary (not distant) families.

Key words: labour migration, children's socialization, distancece family, life difficulties.

УДК 37.032

САМОПІЗНАННЯ ЯК ДИНАМІЧНИЙ, ЯКІСНИЙ, ІНТЕГРАТИВНИЙ ПРОЦЕС Я-КОНЦЕПЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Сивохоп Едуард Миколайович
Маріонда Іван Іванович
м.Ужгород

В статті розглядається проблема самопізнання. Її значення не обмежується розробкою теоретичних концепцій, а має реальний вихід на практичні завдання, зокрема на виховання й формування особистості. Проаналізовано поняття особистості, його риси, параметри і компоненти, а також зв'язок самопізнання з самосвідомістю. Автори проводять дослідження психологічної природи процесу самопізнання, його структури, основних особливостей, галузі застосування, властивих йому потенційних обмежень.

Ключові слова: самосвідомість, особистість, педагогічний феномен, самовиховання.

Самопізнання виступає необхідною умовою самовиховання й самовдосконалення, вибору життєвого шляху та професії, організації своєї поведінки. Пізнання людиною самої себе і своїх індивідуальних особливостей стає важливою умовою самовизначення, організації міжособистісних відносин, удосконалення життєдіяльності людини [1].

Мета статті – розглянути самопізнання як психолого-педагогічний феномен особистості.

Проблема самопізнання представляє великий науковий

інтерес для сучасних філософів, психологів, педагогів (І. Бех, Н. Борейко, І. Єрмакова, Г. Нессен, Л. Сохань, Л. Ведерникова, А. Маслоу, Г. Олпорт, Є. Бондаревська, П. Гальперін, Д. Іщенко, Ю. Бородин, В.Галузинський, В. Маришук та ін).

У самопізнанні поєднуються суб'єкт (сама людина) і об'єкт діяльності (що пізнається людиною). Об'єктом пізнання виступають окремі властивості та якості особистості. Забезпечення оптимальних умов для успішного функціонування особистості є неможливим без знання її структури і закономірностей становлення [7].

Під поняттям «особистість» найчастіше розуміють сукупність психологічних якостей, які характеризують кожну окрему людину й визначаються як за природними даними, так і за соціальними умовами життя та розвитку [1].

Термін «особистість» уживається в різних контекстах. З одного боку, він позначає конкретного індивіда (особу) як суб'єкта діяльності. З іншого, під «особистістю» розуміють соціальну якість індивіда [7]. За Ю.А. Бородиним, особистість – це основна психологічна категорія, обумовлена триєдністю: чого хоче людина (що для неї є привабливим, спрямованість як мотиваційно-ціннісна система особистості, цінності, установки,

ідеали); що може людина (її здібності, обдарованість); і, нарешті, ким є вона сама (які з тенденцій, установок і способів поведінки закріпилися в її характері). У цій триєдності несуперечливо поєднані як динамічні характеристики особистості (спрямованість, мотиви), так і її стійкі якості (характер і здібності).

Структура особистості є надзвичайно складною і має безліч якісно різних проявів. Тому доцільно виявити основні складові структури особистості і відповідно до них аналізувати проблему самопізнання.

У структурі особистості виокремлюють параметри, які є системоутворюючими, або інтегральними, тобто включають значущі особистісні властивості [6]. До таких системоутворюючих рис особистості відносять: мотивацію (вся сукупність стійких мотивів, спонукань, що визначають зміст, спрямованість і характер діяльності особистості); самосвідомість (одна зі сторін свідомості людини, усвідомлення себе як особистості, своїх почуттів, бажань, достоїнств і недоліків, потреб); міжособистісні відносини (сукупність особистісних якостей, що визначають поведінку, положення (статус) і самопочуття індивіда); соматичний вигляд.

Структура особистості проявляється у взаємодії її стійких компонентів: функціональних механізмів психіки; досвіду особистості; узагальнених типологічних властивостей особистості [4; 5]. До функціональних механізмів психіки відносять сприйняття інформації, мислення, пам'ять, психомоторику, вищий рівень саморегуляції. Самосвідомість передбачає пізнання і знання насамперед свого фізичного стану, а потім уже внутрішнього духовного світу, своїх можливостей. Вона пов'язана зі здатністю подивитися на себе зі сторони. При цьому в людини формується уявлення щодо власного фізичного стану за двома основними напрямками: перший – самовідчуття, тісно пов'язане з життєдіяльністю організму; другий – інформація щодо власних тілесних ознак, яка надходить у результаті комунікативних взаємодій з оточуючими [3].

Структуру самосвідомості представляють у єдності трьох складових: когнітивної, афективної, поведінкової. Когнітивною складовою самосвідомості є знання особистості про себе. Спочатку ці знання випадкові, хаотичні, відображають лише поведінку людини в конкретних умовах спілкування й діяльності. Потім ці одиничні ситуативні відомості про себе інтегруються в цілісне й адекватне розуміння власного «Я» як суб'єкту, відмінного від інших суб'єктів. Афективна, або емоційно-оцінювальна складова самосвідомості включає емоційне ставлення (переживання різних емоцій), що супроводжує самопізнання, в результаті чого формується самоставлення. Поєднання знань про себе зі ставленням до себе утворюють самооцінку особистості [2].

Поведінкова складова самосвідомості (самоуправління) показує, через які параметри проявляється самосвідомість, які дії й учинки здійснює людина відповідно до уявлення про себе та самооцінки; до них варто віднести дієво-вольовий і результативний компоненти самосвідомості, результатом яких є саморегуляція й самоконтроль [8].

Самопізнання включається до самосвідомості в якості одного з основних процесів, що забезпечують його зміст і дина-

міку. Воно визначається динамічною стороною самосвідомості й лежить в основі її функціональних проявів. Саме з такої позиції можна широко розглядати самопізнання, аналізувати його можливості.

Існуюча закономірність у співвідношеннях самосвідомості й самопізнання іноді розглядається з протилежних точок зору: у першому варіанті в самопізнанні вбачають умови самосвідомості, у другому – тільки її результат.

Незважаючи на очевидне значення самопізнання в методологічному, теоретичному і прикладному планах, ця проблема дотепер залишається недостатньо вивченою. Піддається сумніву саме право на існування самопізнання як наукового поняття, а отже, і наукової проблеми. В якості більш точних його еквівалентів у сучасній психологічній літературі часто використовуються такі поняття, як «знання про свої психічні стани», «уявлення про себе», «самооцінка», «образ самого себе» і т. д.

У філософській і психолого-педагогічній літературі представлено низку визначень поняття «самопізнання». В.М.Галузинський характеризує його як властивість усвідомлювати своє ставлення до світу, інших людей [8]. У контексті наведеного визначення Є.П.Льїн пропонує наступне трактування поняття самопізнання: «Це усвідомлення й оцінювання людиною своїх дій та їхніх результатів, думок, почуттів, морального вигляду, інтересів, ідеалів, мотивів поведінки, – цілісна оцінка самого себе й свого місця в житті». Цікаве трактування цього поняття ми знайшли у В.А. Марищука: «Самопізнання – пізнання свого Я в його індивідуальності, умовах і способах реакції, характерних тільки для нього, у схильностях і здатностях, силах і межах власного Я». Самопізнання являє собою складний, багаторівневий процес пізнання себе в якості суб'єкта діяльності та спілкування, побудови й корекції образу Я, наповнення змістом самосвідомості особистості. У контексті нашого дослідження можна визначити, що самопізнання – це процес, розгорнутий у часі, пов'язаний з рухом від одиничних ситуативних образів через їхню інтеграцію в цілісне утворення – в поняття власного «Я» як суб'єкта, відмінного від інших. Цей процес поєднаний з переживаннями, які відображаються в емоційно-ціннісному ставленні особистості до себе, де ці переживання закріплюються у відповідну самооцінку і проявляються в саморегуляції особистості.

Таким чином, аналіз різних літературних джерел дозволив дійти висновку, що самопізнання – динамічний, якісний, інтегративний процес Я-концепції особистості, розгорнутий у часі, спрямований на пізнання себе в якості суб'єкта діяльності та спілкування, який характеризує мотиваційно-ціннісне ставлення до оволодіння системою знань про себе, свої психофізичні і морфофункціональні можливості, їхнє творче використання для саморозвитку й самовдосконалення.

У наступних наших дослідженнях підвищеної уваги вимагають вивчення питання індивідуалізації та диференціації молоді у фізичному вихованні з урахуванням не тільки статевих і вікових, а й індивідуальних особливостей. Серед останніх ми значну увагу приділимо самопізнанню, оскільки вважаємо, що цей процес є сукупністю педагогічних і психологічних факторів, які підпорядковуються діяльності самої людини й можуть нею контролюватися.

Література і джерела

1. Асмолов А. Г. Личность: психологическая стратегия воспитания. (Новое педагогическое мышление) / А.Г.Асмолов. – М.: Педагогика, 1989. – 334 с.
2. Бака М. М. Фізичне і військово-патріотичне виховання молоді: навч.-метод. посіб. [для викл. фіз. виховання] / М.М.Бака, В.П.Корж. – К.: Книга пам'яті України, 2001. – 464 с.
3. Березин Ф. Б. Методика многостороннего исследования личности / Ф.Б.Березин, М.П.Мирошников, Р.В.Рожанец. – М.: Медицина, 1976. – 176 с.
4. Бондаревская Е.В. Гуманистическая парадигма личностно ориентированного образования / Е.В.Бондаревская // Педагогика. – 1997. – № 4. – С.11–17
5. Бондаревская Е. В. Смыслы и стратегии личностно ориентированного воспитания / Е.В.Бондаревская // Педагогика. – 2001. – № 1. – С.17–24
6. Бордовская Н. В. Педагогика: учеб. пособ. / Н. В.Бордовская, А. А. Реан. – С.-Пб.: Питер, 2003. – 299 с.
7. Борейко Н. Ю. Принцип гуманізації як засіб реалізації особистісно орієнтованого навчання / Н. Ю.Борейко // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: зб. наук. пр. – Вип. 1 (5). – Х.: НТУ «ХПІ», 2003. – С.246–253
8. Галузинський В. М. Основи педагогіки та психології вищої школи в Україні: Навчальний посібник / В.М.Галузинський, М. Б. Євтух. – К.: Інтеллект, 1995. – 168 с.

9. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 389 с.

10. Життєва компетентність особистості: наук.-метод. посіб. / За ред. Л.В.Сохань, І.І.Єрмакова, Г.М.Нессен. – К.: Богдана, 2003. – 520 с.

В статье рассматривается проблема самопознания. Ее значение не ограничивается разработкой теоретических концепций, а имеет реальный выход на практические задачи, в частности на воспитание и формирование личности. Проанализированы понятия личности, его черты, параметры и компоненты, а также связь самопознания с самосознанием. Авторы проводят исследования психологической природы процесса самопознания, его структуры, основных особенностей, области применения, присущих ему потенциальных ограничений.

Ключевые слова: самосознание, личность, педагогический феномен, самовоспитание.

The paper addresses the problem of self-knowledge. Its importance is not limited to the development of theoretical concepts, but it gives a real solution to some practical problems, particularly to the process of education and forming of personality. The concept of personality, its features, settings and components, the relationship between self-knowledge and self-consciousness are analysed in the paper. The authors are conducting a study of psychological nature of the process of self-knowledge, its structure, basic peculiarities, sphere of application and its potential limitations.

Key words: self-awareness, personality, pedagogical phenomenon, self.

УДК 378.147.34

ЕЛЕМЕНТИ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ В КУРСІ ЗАГАЛЬНОЇ ФІЗИКИ: ЗАСТОСУВАННЯ ЕФЕКТУ ДОППЛЕРА В НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ І ТЕХНІЦІ

Сліпухіна Ірина Андріївна
Ляхін Борис Федорович
м.Київ

В статті розглянуто способи структурування навчального матеріалу в рамках теми “Ефект Допплера” з метою створення проблемних завдань з курсу загальної фізики. За результатами впроваджених науково-методичних розробок автори констатують підвищення якості самостійної роботи студентів на основі домінування мотиваційного, професійно-значущого і діяльнісного підходів в дидактиці сучасної інженерної освіти.

Ключові слова: проблемно-орієнтоване навчання, проблемні завдання, самостійна робота студента, дидактика інженерної освіти.

Проблемно орієнтоване навчання або Problem-Based Learning (PBL) – це навчання через реальні дослідження. В PBL студенти мають можливість вирішувати проблеми, теоретичні і практичні, які встановлюються в рамках реального світу.

Ці проблеми часто складні і відкриті, що вимагає реального мислення і детального дослідження. Студенти працюють разом в невеликих групах, що дозволяє їм перевірити і розвинути свій рівень розуміння питань, що пропонуються до розгляду, обговорити свої теорії і висновки з колегами і викладачем. Для того, щоб знайти розв'язання завдання на кожному етапі студенти повинні з'ясувати, що вони вже знають і що їм потрібно знати для того, щоб продовжити дослідження. Далі необхідно отримати ці знання і застосувати в процесі роботи над проблемою.

Є багато варіацій PBL, в яких залучаються як практичні, так і теоретичні аспекти курсу. Цей спосіб навчання може дати студентам більш глибоке розуміння теорії та принципів фізики, ніж те, яке вони можуть отримати від звичайного лекційного підходу; досить широко залучаються міждисциплінарні взаємозв'язки; усвідомлюється цінність процесу навчання.

PBL як метод також полегшує перехід до життя за межами академічного ступеня, бо відображає реальний світ. Зустрічаючи складні проблеми, працюючи в групі, розподіляючи завдання, студенти виробляють навички спілкування, відтворюють всі аспекти реальних робочих місць, які актуалізуються в рамках

PBL [1, с.1-5].

Інноваційні методи і системи навчання фізики, до яких належить PBL, активно вивчаються, розробляються і впроваджуються у навчальний процес технічних університетів всього світу, які мають високий рейтинговий показник [1, с.8-10]. Проблемно-орієнтовані системи навчання в технічних вузах є предметом досліджень і тематикою науково-практичних конференцій також і в країнах СНД [2, с.3-7; 3, с.15-21], в яких відповідні наукові пошуки було розпочато відносно недавно, що пов'язано, зокрема, із залученням цього регіону до світових інтеграційних процесів в освіті. Розробка проблемних задач, які складають банк завдань, є ядром організації процесу PBL, навколо якого розвивається педагогічна система і відповідне їй освітнє середовище [4, с.79-80].

Метою статті є демонстрація того, як навчальний матеріал окремо взятої з курсу загальної фізики теми “Ефект Допплера” може стати основою для організації навчання в стилі PBL. Для цього викладач повинен перенести акцент в діяльності студентів (мінігруп) на практичне використання вище вказаного явища [5, с.26-35], технологічне (технічне) використання якого саме й пропонується деталізувати.

Виклад основного матеріалу. Явище зміни частоти сигналу, який реєструється, при відносному русі джерела сигналу і об'єкта лежить в основі дії широкого спектру доплерівських пристроїв – технічних засобів, які вимірюють величину цієї зміни. Різниця частот залежить від співвідношення швидкостей джерела і об'єкта. За зміною частоти обчислюється радіальна складова швидкості (проекція швидкості на напрям, що проходить через об'єкт і джерело випромінювання). Допплерівські пристрої можуть застосовуватися в самих різних галузях і дозволяють вимірювати швидкість не тільки твердих тіл, але й газоподібних, рідких та сипучих середовищ. Деякі види доплерівських вимірювачів визначають довжини рухомих об'єктів або їх переміщення за допомогою вбудованого засобу вимірювання часових інтервалів.

За природою випромінювання (радіохвилі, світло, звук) доплерівські вимірювачі бувають відповідно трьох видів: ра-